

golása jellemzi. Emberietlen s — mint Friedmann mondja — úgy kezeli a „dolgozó embert, mint a megmunkált fémet”. Ezzel szemben a materialista filozófia éppen a valóság különböző tényezőinek a megkülönböztetésén alapszik, & nem téveszti össze az élő anyagot az élettellel, az embert az állattal, az emberiség egyik korszakát a másikkal. Ezért újíthatja fel a szocializmus a tudományos munkamegszervezés eszméit, anélkül, hogy a taylorizmus hibáiba esne, ezért alkalmazhatja a Szovunió az amerikai kísérleteket és tapasztalatokat, — a homlokegyenest ellenkező eredményekkel. Ezért van az, hogy az elgépiesedés ellen a tőkés országokban jogosan intézett támadások értelmetlenekké válnak a szocializmus gépkulturájával szemben.

Friedmann könyve kellőképp megmutatja, hogy az az új fejlődési fogalom, amely véget vethet a „haladás válságának” *maga az ember fejlődésének a fogalma*. Az ember változik, túlhaladja saját magát abban a mértékben, ahogy megismeri magát és a világot. *André Maurois*, egyik amerikai utjáról visszatérve azt írta, hogy ott „az ember lassabban változott, mint a hatalma. Az ember megváltoztatja az anyagot, de nem ismeri a szellemet.” Ez valóban igaz a hamis amerikai civilizációra vonatkozólag, amely nem ismeri és megveti a munkást. De érvényét veszti azzal a kívánatos civilizációval szemben, amely a tudományt és az észet a társadalom ellentmondásainak kiküszöbölésére, az összes emberek felszabadítására, az új humanizmus megalkotására használja fel. (René Maublanc)

RUDOLF BRUNNGRABER: RÁDIUM

(Roman eines Elements. Rowohlt Verlag. Berlin 1936.)

1898-ban *Mária Sklodowska*, a későbbi Curiené, egy Párisba vetődött politikai menekült, ki eleinte edényeket mosogatott a Sorbonne fizikai intézetében, hosszas és hősi kísérletezés után felfedezi korunk legdrágább és egyben legritkább természeti értékét: a rádiumot. A tudományos világ ámulata érhető az anyag új és nem álmodott tulajdonságai láttán. Alapvető különbözősége az addig megismert anyagoktól, hogy az minden külső behatás nélkül szakadatlanul energiát bocsát ki magából anélkül, hogy energiakészlete kimerülne. Az anyagról és energiáról való egész tudásunkat tökéletesen megcáfolta a rádium fölfedezése. E fémből nem készül pompaszertetet szolgáló ékszer: az emberiség jótévedője ez, mondhatni az egyetlen lehetőség a rákbetegség elleni küzdelemben. A rádium felfedezése új korszakot jelző tudományt teremtett meg: a rádióaktivitását, melyről találóan írja H. G. Wells, hogy „az emberi életben egy új nap hajnalhasadása”.

R. Brunngraber megírta most a rádium regényét. A könyv, mely messze kimagaslik a Harmadik Birodalom „*gleichschaltolt*” irodalmi termékeinek tömegéből, szerencsés keveréke a regénynek, a tudományos irodalomnak és riportnak. — A regény hőse maga a csodálatos elem: a rádium. Mellékszereplői: az új elem felfedezői; továbbfejlesztői, a körülötte marakodó pénzemberek, a rádiummal dolgozó és halálraitélt munkásnők. A színhely kaleidoszkopszerűen változik: a Sorbonne laboratóriuma, a párisi Café Nicole terrassza, hol a lelkendező Curiené először közli mesterével, *Becquerel* tanárral felfedését, a cseh Ércheység uránérc bányafaluja, a belga-kongói Katanga-telep pokla, szinylődő és reménykedő betegekkel teli kórtermek, a világháború csatatermei, a brüsszeli és amerikai konszernek párnásajtajú tanácsstermei.

A regény montázs-szerű pillanatfelvételekből összeállított képekből tömörül s plasztikusan szemlélteti azt a gigantikus meretű átalakulást,

ami a rádiummal kapcsolatos tragédiák és győzelmek során beláthatatlan hatású az elméleti és gyakorlati tudományos életre. A könyv ereje nem a meséjében rejlik, hanem, hogy az alakok és a történések mögött miként válik a rádium is mint minden, eredetileg az emberiség javát szolgálni hivatott eszköz — a spekuláció tárgyává. A pénzemberek egyrésze szkepticizmust szinlel az új anyaggal szemben, csak azért, hogy annál könnyebben szerezhesse meg. Vannak, akik úgy érzik, hogy a rádium maga a prometheusi parázs, amit sikerült ellopniok. Amíg kevés az új anyag, addig a piac törvényeinek megfelelően alakulnak az árak, de mikor Kongóban és egyebütt új források nyílnak, amiket a beteg emberiség boldogan köszönt, a monopóltőke felhördül. A kartell fittyelhányva a beteg százazrek érdekeinek, az új bányafeltárások hírere zuhanni készülő árakat tartani igyekszik. Leszorítani a termelést, tartani az árakat! Ez a jelszó. Az emberiség érdekei, mint annyszor, most is a tőkés gazdaság érdekeivel kerülnek szembe. A belga bankároknak tökéletesen mindegy, hogy a kongói medencéből mit aknáznak ki: elefántcsontot, földidiót, rezet, pálmavajat, koprát, mézet, mahagónit avagy rádiumot. A tőke nem ismer különbséget az árucikkek között, csupán a profit nagysága a döntő. A rádiumimperializmus a nagy lehetőségek látán féktelenül tombol.

A rádiumtermeléssel és árakkal foglalkozó statisztikák igazolják a könyv adatait. 1898-tól 1926-ig a föld rádiumtermelését, 1927-ben, tehát egy esztendő alatt meg lehetett volna duplázni s mód kínálkozott néhány tizezer rákos beteg megmentésére. A termelést a kartell összezsugorította, a betegek elpusztultak. Az okok a tőkés-kartell természetében keresendők. Ezek azonban olyan konzekvenciák, amiket Brunngraber könyve már nem tartalmaz, amit a mű megjelenési helye magyaráz.

(Lázár Vilmos)

A NAGY LÁSZLÓ KÖNYVTÁR. (Szerkesztik: Ballai Károly, Kemény Gábor, Nógrády László)

E vállalatot Nagy László tanítványai és munkatársai azért létesítették, hogy „eszméit, tanításait és gondolkodásának szellemét a magyar gondolkodás szerves részévé tegyék, tisztázzák az egyetemes magyarság pedagógiai problémáit, megőrizték a pedagógiai kritika szabadságát, szintézisbe fogják össze az egész magyar nyelvterület kulturális törekvéseit, megelevenítsék a neveléstörténet letűnt korszakait.” — Nagy László — mint ismeretes — tudományosan megalapozott rendszerré dolgozta ki azt a *Juvenalis-féle* elvet, hogy a „legnagyobb tisztelettel tartozunk a gyermek iránt”. Megkereste a gyermek érdeklődésének fázisait, ahhoz alkalmazta az anyagot, munkaeszközöket, módszert. Megállapította, hogyan lehet az alkotó, belső erőket kibontakoztatni, s a változó magatartásokon át is egységes lényt szociális emberré fejleszteni.

A könyvtár 1. füzeté: *A magyar közoktatás reformja* Nagy László iskolatervét közli, felölelve az egész oktatást, a szabadegyetemig. Alapgondolata: „a műveltség közvagyon, minden állampolgárnak kötelessége minél magasabb színvonalat elérni.” Az oktatás így nem ismer osztálykülönbséget, ingyenes a középfokon is, decentralizált, alkalmazkodik a fejlődési fokhoz, egyéniséghez, kapcsolatban áll a gyermekvédelmi intézményekkel. — A kíséző jegyzetekben Kemény Gábor kimutatja, hogy e terv Eötvös és Schneller elgondolásainak felel meg, viszont ellentétben van a restaurációs politika iskola-reformjaival. Klebelsberg keret-kultúrát adott, a jó elemi megalapozás helyett kifelé mutató intézményeket létesített. A Hóman-féle reform vezetőosztály kinevelését szolgálja s eta-